

ARCHITEKTURA

CZASOPISMO TECHNICZNE
TECHNICAL TRANSACTIONS

ARCHITECTURE

WYDAWNICTWO

POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

3-A/2011
ZESZYT 12
ROK 108
ISSUE 12
YEAR 107

MARIA MISIĄGIEWICZ*

PODRÓŻ W CZASIE I PRZESTRZENI

SPACE–TIME TRAVEL

Streszczenie

Artykuł kieruje uwagę na powiązania pomiędzy wiedzą teoretyczną i praktyką architektoniczną.

Słowa kluczowe: architektura, teoria architektury, twórczość architektoniczna

Abstract

This paper draws the readers' attention to the links between theoretical knowledge and the practice of architecture.

Keywords: architecture, theory of architecture, architectural works

* Prof. dr hab. inż. arch. Maria Misiągiewicz, Instytut Projektowania Architektonicznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

Nieustanne przemiany we wszystkich sferach życia niesie ze sobą doba kultury technicznej. Nowości techniki prowokują chęć osiągania coraz to innych celów, realizacji coraz to innych pragnień. Warte tempo rytmów życia współczesnej codzienności określa zachowania, postawy, potrzeby i upodobania. Znajduje to także wyraz w sferze wydarzeń architektonicznych.

Dzisiejsze określenie „teoria” sięga rodowodem do greckiego słowa *theatai* – obserwatorzy. Pierwotnie teorię rozumiano jako kontemplacyjną obserwację, tego co jest z zewnątrz, tego co jest dane [1]. Jednak już wtedy określenie teoria było synonimem podróży, drogi poznania [2]. Gromadzenie wiedzy i budowanie teorii wsparte jest nie tylko na biernej, statycznej obserwacji architektonicznej scenografii. Przeciwnie jest nieustanną podróżą w czasie i przestrzeni. Wypada bowiem pamiętać, że „(...) dane nie są nam dane lecz są przez nas poszukiwane i zdobywane” [3].

Świat architektury traktowany jako niepodzielna całość, jako rozległy obszar bez granic między czasem przeszłym i terażniejszym, nie ograniczając terytoriów obserwacji, daje poczucie swobody odnajdywania apriorycznych struktur form. Obserwacja kontemplacyjna, splatająca się z myśleniem poszukującym i interpretującym świat rzeczy i zdarzeń, staje się doświadczeniem, swoistą grą tropienia reorganizacji czy transformacji architektonicznej przestrzeni ujawniającej się w różnorodności konfiguracji kształtów. Istota tych poczynań mieści się w przesłaniu greckiego słowa *philosophia*. W nim zawarty jest sens namiętności oddania się czystemu poznaniu jako celu samego w sobie. Platon nadał temu słowu nowy akcent. Filozofia oznaczała nie tyle wiedzę, co domaganie się wiedzy, dążenie do *sophia*, do mądrości [4].

W czasie, kiedy sztuka budowania poddawana jest nieustannym modyfikacjom, kiedy trudno wskazać kryteria wartościowania, odnajdywanie relacji między umiejętnościami: wiedzą-nauką, wiedzą-teorią i wiedzą-praktyką, staje się swoistym drogowskazem dla twórczości architektonicznej. Biografia architektury jest księgą otwartą, dopisywana jest na bieżąco. Wiedza nierozszerzana, nieuzupełniana, nieaktualizowana na zbyt długi czas nie wystarcza. Przyswojone światy architektury wprost nie wskazują reguł myślenia czy zasad działania w twórczości architektonicznej. Jednak obyczaj gromadzenia wiedzy wypada uznać jako ten rodzaj doświadczenia, które wspiera kształtowanie wrażliwości estetycznej i umiejętności redagowania uzasadnionej odpowiedzi stosownej do oczekiwań i zadań w czasie terażniejszym.

Rozbudzeniu ciekawości i chęci penetrowania światów architektury służyć mogą tropy myślenia wskazane przez Hansa-Georga Gadamera. Przybliżają one drogi odnajdywania w przestrzeni świata zjawisk i dzieł formujących wewnętrzny zmysł architektoniczny, niezbywalny w budowaniu kształtu rzeczy, inspirujący codzienne twórcze doświadczenia. Filozof przyznaje, że sztuka i dzieje to tematy, które postawiły właściwe zadania jego teorii hermeneutycznej [5]. Zastanawiając się nad tym, jaką wiedzą jest filozofia, przytacza myśl Platona: „(...) wiedza, którą nazywamy filozofią, jest w istocie przypomnieniem – *anamnesis*, (...) jest formą samowiedzy, refleksją nad naszą wiedzą, próbą odpowiedzi na pytanie co właściwie wiemy i jak”. Przypomnienie czy refleksja nad wiedzą, w takiej interpretacji jest stawianiem sobie zadania „rozumienia” wszystkiego tego, co przemawia jako przekaz w najszerszym znaczeniu tego słowa, przy czym rozumienie nie ma być tylko aktualizowaniem w sobie cudzych myśli. Celem tak określonego zadania jest nie tyle zrozumienie subiektywnych zamysłów i doświadczeń, lecz dociekanie całościowego ich sensu w perspektywie dziejów, w kontekście porozumienia ludzi między sobą.

Tak sformułowane założenie wspierać ma interpretacyjne dociekania zawarte w określeniu „rozumienie”. W takim pojmowaniu „rozumienie” jest tym rodzajem myślenia, które unika wyboru pomiędzy sceptycznym relatywizmem i logicznym absolutyzmem. Pozwala traktować wiedzę jako przypomnienie – *anamnesis*, jako żywy proces wsparty nade wszystko na refleksyjnym odczytywaniu, na wysiłku interpretacyjnym. Wykładnię tych rozważań wyjaśnia w słowach „(...) pełne doświadczenie nie jest pełną wiedzą o czymś, lecz pełnym otwarciem na nowe doświadczenie”. Analizowanie architektury z takim nastawieniem, niezależnie od jej umiejscowienia w czasie i przestrzeni, nie zawiera się w biernym pamięciowym

kopiowaniu autonomicznych właściwości kształtów, lecz w czynnym dostrzeganiu zasad inspirujących czy prowokujących twórcze myślenie architektoniczne.

Sens otwarcia na nowe doświadczenie w szeroko pojmowanym świecie sztuki, w tym także architektury, wskazuje kolejna uwaga filozofa: „(...) w dziele sztuki stykamy się z czymś bliskim, a jednocześnie to zetknięcie w zagadkowy sposób wstrząsa nami i burzy zwyczajność”. Wrażenie, o którym się tu mówi, wywołane niecodzienną maestrią budowli, ma moc kierowania myślenia ku poszukiwaniu i odnajdywaniu przypadków wyróżniających się niezwykłą formą. Co więcej, zdaniem filozofa „(...) dzieło sztuki jest absolutną terażniejszością dla każdej terażniejszości, a zarazem ma gotowe słowa na każdą przyszłość”.

Owa myśl zachęca do obserwacji świata architektury kształtującej wrażliwość estetyczną, wspierającą zarówno dociekania teoretyczne, jak i praktykę architektoniczną. Owo myślenie wspiera odczytywanie tego, co w dziełach sztuki budowania jest zawarte. Ponadczasowa wartość architektury tkwi w wymowie zasad języka form. Gadamerowskie „rozumienie–przypomnienie” wytycza drogę refleksyjnego rozeznawania i doświadczania kształtów przestrzeni architektonicznej i odwiecznie bliskiej pitagorejskiej harmonii form i kolorów, światła i cienia.

Zastanawiając się nad możliwością propozycji uniwersalnej kategorii estetycznej, można dostrzec ją jako tę, która zawierałaby w sobie najpierw rozumienie kategorii ekspresji, naśladownictwa i znaku. Taka formuła nawiązuje do najdawniejszego pojęcia *mimesis*, oznaczającego przedstawienie jakiegoś „porządku”, świadectwa jakiegoś porządku, jako kategorii odwiecznej i zawsze ważnej, traktowanej jako siła „porządkująca” rzeczywistość życia każdej sztuki.

Wskazana kategoria „porządku” inspiruje refleksję skierowaną na „rozumienie” sposobów interpretacji architektonicznej geometrii odnajdywanych w przeszłości i czasie nowoczesnym. Wiedzę gromadzoną w myśl takiego założenia, wypada uznać jako zbiór inspiracji czy motywacji, jako płaszczyznę odniesienia dla codziennych doświadczeń zmierzających się z określaniem formy architektonicznej. Trzeba także dodać, że przedtem i teraz, powołany do życia innowacyjny kształt swoją zasadność wywodzi z reguł odkrywczego myślenia, jednak akceptację, a zarazem promocję przyswojenia, i włączenia w zasób nabytych doświadczeń, przyznaje jej refleksyjne myślenie, uzasadniające i potwierdzające walory proponowanego ładu-porządku z perspektywy całości kształtu dokonań sztuki budowania.

Wkraczanie w świat architektury wypada utożsamiać z doświadczeniem, kiedy rozumienie poprzez rozpoznawanie i interpretację staje się środkiem bądź celem. Chęć zaspokojenia „głodu wiedzy” czy zwykła ciekawość świata bywa traktowana wyłącznie jako „czysta” intelektualna medytacja, teoretyczne dociekanie jako cel sam w sobie niekonieczne niezbędny w codziennej praktyce architektonicznej. Jednak to właśnie te teoretyczne rozważania o architekturze, pozornie żyjące wyłącznie własnym rytmem, nabierają innego sensu w chwili, kiedy rozbiegane myśli starają się uporać z rozstrzygnięciem konkretnego zamierzenia projektowego, uchwycić ideę kształtu, koncepcję formy. Wtedy doświadczenia refleksyjne i odkrywcze spletają się w spójnym działaniu przemawiającym na rzecz nierozdzielności wiedzy-teorii i twórczości architektonicznej.

The days of technical culture bring constant transformations in all the spheres of life. Technological novelties generate the desire to achieve a variety of objectives and realize a multitude of wishes. The fast pace of the contemporary rhythms of everyday life defines behaviours, attitudes, needs and preferences. It is expressed in the sphere of architectural events as well.

Today’s term “theory” originates from the Greek word *theatai* – “observers”. At first, theory was understood as the contemplative observation of what comes from the outside, of what is given [1]. Even

then, however, the notion of theory was a synonym for travelling, for the way of cognition [2]. Gathering knowledge and building theories is not only based upon the passive, static observation of the architectural set design. Quite the contrary, it means continuous space-time travel. We ought to remember that “data are not *given* to us but *sought-after and acquired* by us” [3].

The world of architecture, treated as an undividable whole, as an extensive area without any borders between the past and the present, gives us the feeling of freedom in finding a priori structures of forms without restraining the territories of observation. Contemplative observation, interweaving with thinking which quests for the world of things and events and interprets it, becomes an experience, a virtual game of tracing reorganizations or transformations of an architectural space manifesting itself in a variety of shape configurations. The essence of these actions is included in the message of the Greek word *philosophia*. It includes the meaning of the passion of surrendering to pure cognition as an end in itself. Plato gave a new accent to this word. Philosophy meant a need for knowledge, a desire for *sophia*, for wisdom, instead of sheer knowledge [4].

Nowadays, when the art of construction is modified endlessly, when it is difficult to indicate the criteria of valuation, finding relations between the following abilities: knowledge-science, knowledge-theory and knowledge-practice is becoming a virtual signpost for architectural creation. The biography of architecture is an open book brought up to date in the normal course. Knowledge which is not extended, not complemented, not updated does not suffice for a longer time. The accepted worlds of architecture do not directly suggest any rules of thinking or principles of acting in architectural creation. However, the custom of gathering knowledge should be considered as this kind of experience which supports the formation of esthetical sensitivity and the ability to draw up a justifiable response adequate to the current expectations and assignments.

The tropes of thinking proposed by Hans-Georg Gadamer may arouse interest and the willingness to penetrate the worlds of architecture. They bring us nearer the ways of finding phenomena and works which form the inner architectural sense, necessary in building the shape of things, inspiring everyday creative experiences, in the space of the world. The philosopher admits that art and history are themes which determined suitable assignments for his hermeneutical theory [5]. Pondering upon the character of philosophical knowledge, he recalls Plato’s thought: “the knowledge we call philosophy is, as the matter of fact, evocation – *anamnesis*, [...] it is a form of self-knowledge, a reflection on our knowledge, an attempt to answer the question: what do we actually know and how?” In such an interpretation, an evocation or a reflection on knowledge means the assignment of “understanding” everything which appeals as a message in the broadest meaning of this word, whereas comprehension should not be just someone else’s updated thoughts. The real purpose of such an assignment is not to understand subjective intentions and experiences but to look for their holistic meaning in the perspective of vicissitudes, in the context of interpersonal communication.

Such an assumption is expected to support interpretative investigations included in the term “comprehension”. In such a depiction, “comprehension” is a way of thinking which avoids a choice between skeptical relativism and logical absolutism. It makes it possible to treat knowledge as evocation – *anamnesis*, as a vital process based mainly upon reflexive interpretation, upon interpretative effort. These solutions are explained in the following words: “complete experience is not the complete knowledge of something but complete openness to a new experience.” Analyzing architecture with such an attitude, regardless of its placement in time and space, does not consist in the passive mnemonic duplication of the autonomous features of shapes but in the active perception of principles which inspire or provoke creative architectural thinking.

The sense of openness to a new experience in the broadly understood world of art, including architecture, is indicated by another comment from the philosopher: “in a work of art, we encounter

something close but this encounter shocks us in a mysterious way and destroys ordinariness”. The impression he means here, caused by the unusual mastership of an edifice, has got the power of directing thoughts to search and find cases distinguished by an extraordinary form. What is more, in the philosopher’s opinion, “a work of art is the absolute present time for every present time but it also has some readymade words for every future.”

This reflection encourages people to observe the world of architecture shaping esthetical sensitivity which supports theoretical investigations as well as architectural practice. This mode of thinking assists the interpretation of what is included in works of the art of construction. The timeless value of architecture is fixed in the expression of the principles of the language of forms. Gadamer’s “comprehension – evocation” paves the way for reflexive recognition, the experience of the shapes of an architectural space and the eternally close Pythagorean harmony of forms and colours, lights and shadows.

Wondering about the possible proposition of a universal esthetical category, we can perceive it as one which would include the comprehension of the categories of expression, imitation and a sign at first. Such a formula refers to the oldest notion of *mimesis* meaning a representation of some “order”, a testimony to some order, as an eternal category – always important, treated as a force which puts the reality of the life of every art “in order”.

The abovementioned category of “order” inspires a reflection directed at the “comprehension” of the manners of interpreting architectonic geometry found in the past and in modern times. Knowledge accumulated in accordance with such an assumption ought to be acknowledged as a collection of inspirations or motivations, as the plane of reference to everyday experiences pitting themselves against the definition of an architectonic form. We must also add that a created innovative shape always owes its plausibility to the rules of insightful thinking. However, it is reflexive thinking – justifying and proving the values of suggested order from the perspective of the whole art of construction – which guarantees its acceptance, promotion and inclusion in the stock of acquired experiences.

Entering the world of architecture ought to be identified with the situation when comprehension becomes a means or an end through recognition and interpretation. The willingness to satisfy “hunger for knowledge” or usual curiosity can be treated as “pure” intellectual meditation, whereas theoretical investigation – as an end in itself, not always necessary in everyday architectural practice. However, theoretical ruminations on architecture, which seem to live in their own rhythm, assume a new meaning when wandering thoughts try to solve a specific designing intention, to seize the idea of a shape, the concept of a form. Then reflexive and insightful experiences intermingle in a coherent action for the sake of the inseparability of knowledge-theory and architectural creation.

Literatura

- [1] Arendt H., *Myślenie*, Warszawa 1991.
- [2] Albert K., *O platońskim pojęciu filozofii*, Warszawa 1991.
- [3] Popper K.R., *Świat skłonności*, Warszawa 1996.
- [4] Gadamer H.G., *Dziedzictwo Europy*, Warszawa 1992.
- [5] Gadamer H.G., *Rozum, słowo, dzieje. Szkice wybrane*, Warszawa 1979.